

bilir: Kur'ân-ı Kerim'de emzirmenin süresi iki yıl olarak belirlenmiştir (el-Bakara 2/233; Lokmân 31/14). Hz. Peygamber'in, "Emzirme ancak iki yaşına kadar olur" hadisi (Dârekutnî, IV, 174) ve Hz. Ömer, İbn Mes'ûd, İbn Abbas gibi sahâbilerin aynı anlama gelen sözleri bu görüşü desteklemektedir (*el-Muvaṭṭa'*, "Raḍâ", 14; Beyhâkî, VII, 462). Ebû Hanîfe'ye göre bu süreyle altı ay ve Züfer'e göre bir yıl daha ilâve edilmelidir. Mâlikîler, sütten kesilen çocuğun yemeklere alışabilmesi için iki seneyle bir-iki ay daha ilâve etmek gerektiğini düşünürler. Bu süreyi "çocuk emdiği sürece" şeklinde belirsiz bırakanlar da vardır. Hz. Âişe ve Zâhirîler, yaş sınırı olmaksızın büyük bir kimsenin emzirilmesiyle de süt hısımlığının oluşabileceğini ileri sürerken şu hadise dayanmışlardır: Sehle bint Süheyl, Resûl-i Ekrem'e gelerek daha önce evlâtığı olan Sâlim'i oğlu gibi gördüğünü, ancak evlât edinmenin yasaklanması hükmünden sonra bulûğ çağını geçmiş olan Sâlim'le tek odalık bir evde beraber kalmalarının sıkıntı oluşturduğunu söylemiş, Hz. Peygamber de ona sütünden vermesini, böylece aralarında süt hısımlığı doğacağını ifade etmiştir (*el-Muvaṭṭa'*, "Raḍâ", 12; Müslim, "Raḍâ", 26-31). Hz. Âişe bu hadisi genel bir hüküm olarak yorumlamışsa da Resûl-i Ekrem'in diğer zevceleri dahil büyük çoğunluk bunun özel bir izin olduğu kanaatindeydi. İbn Teymiyye ve İbn Kayyim el-Cevziyye ise bunun ihtiyaç durumunda olanlar için bir ruhsat olduğunu, Sâlim'in durumunda olan herkesin bu ruhsatla amel edebileceğini ifade etmişlerdir.

İki kişi arasındaki süt hısımlığı ikrar, şahit veya yazılı belge ile ispat edilebilir. Süt hısımlığının şahitle ispatı için Hanefîler'e göre en az iki erkek veya bir erkekle iki kadının şahitliği gerekir. Şâfiî hukukçularına göre dört kadının şahitliğiyle de süt hısımlığının ispatı mümkündür. Mâlikî ve Hanbelîler'e göre ise bir kadının şahitliği süt hısımlığının ispatı için yeterlidir. Fakihler evlilikten sonra eşler arasında süt hısımlığının ispatı durumunda eşlerin evliliğe devam etmesinin câiz olmayıp ayrılmaları gerektiği kanaatindeydi.

BİBLİYOGRAFYA :

Müsned, I, 432; *Dârekutnî*, *es-Sünen*, Kahire, ts. (Dârü'l-mehâsin), IV, 174; İbn Hazm, *el-Muḥallâ* (nşr. Abdülğaffâr Süleyman el-Bündârî), Beyrut 1988, X, 188, 202, 205; Ahmed b. Hüseyin el-Beyhâkî, *es-Sünenü'l-kübrâ*, Haydarâbâd 1353, VII, 462; Serahsî, *el-Mebsût*, XV, 127-128; Kâsânî, *Bedâ'î*, IV, 174; Muvaḥḥakuddin İbn Kudâme, *el-Muḥḥat*, Beyrut 1405, VIII, 137; İbn Kayyim el-Cevziyye, *Zâdû'l-me'âd*, Kahire 1950, IV, 162;

a.mlf., *İ'lâmü'l-muvaḥḥat* (nşr. Tâhâ Abdürrahîm Sa'd), Beyrut 1973, IV, 347; İbnü'l-Hümâm, *Fethü'l-kaḍîr*, Beyrut, ts. (Dârü'l-fikr), III, 438; Şirbînî, *Muḡnî'l-muḥḥat*, III, 416; Abdurrahman Şeyhîzâde, *Mecma'u'l-enhur*, İstanbul 1991, I, 375; İbn Âbidîn, *Reddû'l-muḥḥat*, Beyrut 1987, II, 676; Ali Haydar, *Dürerü'l-hükkâm* (trc. Fehmî el-Hüseynî), Beyrut, ts. (Dârü'l-kütübî'l-ilmiyye), I, 566; Z. Fahri Fındıkoğlu, *İçtimaiyat, Hukuk Sosyolojisi*, İstanbul 1958, III, 181; Feyzi Necmeddin Feyzioğlu, *Aile Hukuku Dersleri*, İstanbul 1971, s. 98; Mehmet Âkif Aydın, *Türk Hukuk Tarihi*, İstanbul 1999, s. 18, 19; Yûsuf el-Kardâvî, "Fî Fikhi'r-raḍâ", *Havliyyetü Külliyyeti's-şer'a ve'd-dirâsâti'l-İslâmiyye*, sy. 3, Devha 1984, s. 11 vd.; a.mlf. v.dğr., "Bünükü'l-halîl", *Mecelletü Mecma'i'l-fikhi'l-İslâmî*, II/1, Cidde 1407/1986, s. 385-425; Orhan Çeker, "Süt Akralığı", *İlim ve Sanat*, sy. 31, İstanbul 1992, s. 65; Muhammed es-Selmân, "er-Raḍâ ve aḥkâmühü fi'l-fikhi'l-İslâmî", *Mecelletü'l-buḥûşî'l-İslâmiyye*, sy. 37, Riyad 1413, s. 319 vd.; M. Fehim el-Cündî, "Hükümü imtinâfî'l-üm 'an irzâfî tūlîhâ ve ḥidânetihî fi'l-fikhi'l-İslâmî", *Mecelletü Külliyyeti dâri'l-'ulûm*, sy. 28, Kahire 2000, s. 405 vd.; Ahmet Yaman, "İslâm Hukukuna Özgü Bir Kurum: Süt Akralığı", *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy. 13, Konya 2002, s. 55 vd.; Mahmud Omidsalar - Theresa Omidsalar, "Dâya", *Elr.*, VII, 164-166; J. Schacht - J. Burton - J. Chelod, "Raḍâ", *El²* (İng.), VIII, 361-362; "Raḍâ", *Mv.F.*, XXII, 238-256.

OSMAN KAŞIKÇI

RADİYALLAHU ANH

(رَضِيَ اللهُ عَنْهُ)

Daha çok sahâbe için kullanılan dua cümlesi.

Ömer b. Abdülazîz'in halifeliğine kadar olan Emevîler döneminde cuma hutbelerinde bazı sahâbiler hakaret içeren ifadeler kullanılmaktaydı. Ömer b. Abdülazîz bu tür ifadeleri "teraddî"ye yani **radîyallâhu anh** (Allah ondan razı olsun) şeklinde duaya çevirmiştir. Hadis meclisi âdâbına göre hadis hocası veya talebesi hadis okurken Hz. Peygamber'in isminin her geçtiği yerde ona salavat getirmeli, sahâbenin ismi geçince de "radîyallahu anh" veya "rıdvânulahi aleyh" şeklinde dua etmelidir. Rivayette ismi geçen kişi İbn Ömer ve İbn Abbas gibi hem kendisi hem babası sahâbî olan biriye "radîyallahu anhümâ" (Allah ikisinden de razı olsun)", Hz. Âişe gibi hem kendisi hem babası hem dedesi sahâbî ise "radîyallahu anhüm" (Allah onlardan razı olsun)" denir (Şemseddin es-Seḥâvî, III, 258).

Nevevî, sahâbeden sonraki âlimler için de bu duanın kullanılabilirliğini ve bunun delillerinin çok olduğunu belirtir (*el-Ezḳâr*, s. 109). Nitekim hadis hocası imlâ meclisinde hadis yazdırmaya başlamadan önce onun söylediklerini uzaktakilere nakleden kimsenin hocaya hitâben, "Allah sen-

den razı olsun (radîyallahu anke), hangi hocalardan rivayet edeceksin?" diye sorması geleneği teraddînin sahâbeden sonraki âlimler için de kullanıldığını göstermektedir (Sem'ânî, s. 103). Bu duanın vefat edenlerin yanı sıra hayatta olanlar için de yapıldığı anlaşılmakta, sahâbî olmayanlar için kullanıldığını gösteren başka misaller bulunmaktadır. İmam Şâfiî'nin talebelerinden Rebî' b. Süleyman'a bir öğrencisi hadis okurken, "Bunu sana Şâfiî mi rivayet etti?" diye sorması üzerine Rebî' ona hocası hakkında "radîyallahu anh" demedikçe kendisine bir harf bile rivayet etmeyeceğini söylemiştir (Hatîb el-Bağdâdî, II, 106-107).

Bazı hadis usulü eserlerinde, salavatın yazılması konusuna bağlı olarak asıl nüshada bulunmasa bile sahâbenin isminden sonra rumuz kullanmadan "radîyallahu anh" yazılması gerektiği belirtilmiş ve bunun rivayet değil dua olduğu, dolayısıyla metne müdahale sayılmayacağı söylenmiştir (Nevevî, *İrşâd*, s. 144-145; Bedreddin İbn Cemâa, s. 99). Ancak tasnif döneminde kaleme alınan hadis eserlerinde sahâbenin isminin her geçtiği yerde bu duanın yazıldığına dair bir kayda rastlanmamıştır. Ahmed b. Hanbel'in salavat lafzını bile yazmadığına dair rivayetlerden (İbnü's-Salâh, s. 188) ve o devirde yazı malzemesinin kısıtlı olması gerçeğinden hareketle radîyallahu anhın yazılmayıp hadisin okunurken söylenmiş olabileceği sonucunu çıkarmak mümkündür. Kaynaklarda "radîyallahu anh"ın dayanağı olarak Kur'ân-ı Kerim'e atıfta bulunulduğu açıkça görülmemekle beraber dört âyette geçen "radîyallâhu anhüm ve radû anh" ifadesinden (el-Mâide 5/119; et-Tevbe 9/100; el-Mücâdile 58/22; el-Beyyine 98/8) esinlendiğini, en önemli şeyin Allah'ın rızası olduğunu belirten âyetlerin de (meselâ bk. Âl-i İmrân 3/15; et-Tevbe 9/72) bunda etkili olduğunu söylemek mümkündür. Hatîb el-Bağdâdî bu duanın dayanağı olarak sıhhati tartışılmalı iki hadis zikretmiştir. Câbir b. Abdullah'ın rivayet ettiğine göre Resûl-i Ekrem, Hz. Ebû Bekir'e, "Allah sana rıdvân-ı ekberi (en büyük hoşnutluğu) versin" demiş (*el-Câmi*, II, 104; ayrıca bk. Hâkim en-Nisâbü'rî, III, 78), Enes b. Mâlik'in rivayet ettiğine göre de papuçlarını alıp önüne koyan bir çocuğa, "Rabbinin rızasını kazanmak istedin, Allah senden razı olsun" diye dua etmiştir (*el-Câmi*, II, 104).

BİBLİYOGRAFYA :

Hâkim en-Nisâbü'rî, *el-Müstedrek* (nşr. Yûsuf Abdurrahman el-Mar'aşlî), Beyrut, ts., III, 78; Hatîb el-Bağdâdî, *el-Câmi* li-ahḳâkı'r-râvî ve âdâbi's-sâmi' (nşr. Mahmûd et-Tahhân), Riyad 1403/

1983, II, 104, 106-107; Sem'ânî, *Edebü'l-İmlâ' ve'l-İstımlâ'* (nşr. M. Weisweiler), Beyrut 1401/1981, s. 65, 98-100, 103; İbnü's-Salâh, *Ulûmü'l-hadîs* (nşr. Nûreddin İtr), Dimaşk 1406/1986, s. 188, 243; Nevevî, *el-Ezkâr*, İstanbul 1375/1955, s. 109; a.m.f., *İrşâdü'tullâbi'l-hakâ'ik* (nşr. Nûreddin İtr), Dimaşk 1408/1988, s. 144-145, 169; Bedreddin İbn Cemâa, *el-Menhelü'r-revî fi muhtâşarı 'Ulûmü'l-hadîsü'n-neberî* (nşr. Kemâi Yûsuf el-Hût), Beyrut 1410/1990, s. 99; Şemseddin es-Sehâvî, *Fethu'l-muğîs* (nşr. Ali Hüseyn Ali), Beyrut 1412/1992, III, 73-74, 257-259.

ERDİNÇ AHATLI

RADIYYE BEGÜM

(ö. 638/1240)

Delhi Sultanlığı hükümdarı
(1236-1240).

Sultan İltutmış 629 (1231) yılında Gevâliyâr üzerine sefere çıktığında Delhi'nin idaresini kızı Radiyye Begüm'e bırakmış, sefer dönüşünde de o sırada oğulları bulunmasına rağmen onu veliaht tayin etmişti. Ancak İltutmış ölünce (633/1236) saray mensupları ve kumandanlar tarafından sultanın oğlu Rükneddin Firûz Şah tahta çıkarıldı. Fakat yeni sultanın işret meclislerine dalarak yönetimi annesi Şah Terken'e bırakması sonucunda çeşitli isyanlar ve huzursuzluk baş gösterdi. Şah Terken, Radiyye Begüm üzerine yürüyünce Delhi halkı ayaklanarak sarayını kuşattı. Bu esnada isyanları bastırmak için Delhi dışında bulunan Rükneddin Firûz Şah olaylara müdahale edemedi. Ordunun bir kısmı başşehir Delhi'de Radiyye Begüm'ü tahta çıkardı. Tutuklanarak Delhi'ye getirilen Firûz Şah çok geçmeden hapiste öldü.

Sultan yerine "melike" unvanını kullanan Radiyye babası İltutmış devrinde yürürlükte olan kanun ve nizamları tekrar uygulamaya koydu ve adaleti tesis etti. Tahta geçtiği yıl karşılaştığı ilk hadise, Nûreddin (Nûr-i Türk) adlı bir Türk'ün liderliğindeki Karmatîler'in Delhi'de çıkardıkları kanlı isyandır (6 Receb 634 / 5 Mart 1237). Delhi'de pek çok kimseyi öldüren Karmatîler halkın yardımıyla bertaraf edildi. Radiyye Begüm isyanın ardından, hükümdarlığına karşı çıkan babasının veziri Nizâmülmülk Muhammed Cüneydî ve ileri gelen devlet adamlarının muhalefetiyle karşılaştı. Delhi'de muhasara edilen Radiyye Begüm'ün emriyle diğer bölgelerden kuvvetler gelirse de bunlar isyancılara yenildi. Bu sırada Delhi'den çıkmayı başaran Radiyye âsilerin bazı liderleriyle anlaştı ve kaçan diğer âsilerin elebaşları yakalanarak öldürüldü. Daha sonra ülkede düzeni sağlayan ve önemli görevlere yeni tayinler yapan Ra-

diyye Begüm, İltutmış'ın ölümünün ardından Hindular'ın ele geçirdiği Ranthambhor'a Melik Kutbüddin Hüseyn'i gönderdi.

Devlet yönetiminde ve orduda gulâm kökenli Türk kumandanlarının nüfuzunu kırmak isteyen Radiyye Begüm'ün Melik Cemâleddin Yâkût el-Habeşî'yi mirâhurluğa getirmesi Türk kumandanları tarafından hoş karşılanmadı. Radiyye Begüm isyan eden Gevâliyâr üzerine bir ordu gönderdi (635/1238). Ertesi yıl Lahor Valisi Melik İzzeddin Kebîr Han Ayaz'a karşı sefere çıkan melike onu da itaat altına aldı. Ancak hemen ardından daha tehlikeli bir isyan baş gösterdi. Ayaklanan Teberhind Valisi İhtiyârüddin Altûniyye'ye (Altun-aba) emîr-i hâcib İhtiyârüddin Aytegin gibi başşehirde önemli görevlerde bulunan Türk kumandanları da destek verdi. Ramazan 637'de (Nisan 1240) tekrar sefere çıkmak zorunda kalan melikenin en sadık adamı Melik Cemâleddin Yâkût el-Habeşî, Türk kumandanları tarafından öldürüldü. Çok geçmeden Radiyye Begüm de yakalanarak Teberhind Kalesi'nde hapsedildi. Bu haber Delhi'ye ulaşınca İltutmış'ın oğullarından Muizzüddin Behram Şah sultan ilân edildi. Teberhind hâkimi İhtiyârüddin Altûniyye kısa bir süre sonra Radiyye ile evlendi. Ardından ikisi birlikte sultanlığı tekrar ele geçirmek için mücadeleye başladı ve çok sayıda asker topladı. Kendilerine, Delhi yönetimine karşı isyan eden Türk kumandanları Melik İzzeddin Muhammed Sâlârî ve Melik Karakuş da katıldı. Ancak Radiyye Begüm'e bağlı kuvvetler Behram Şah'ın kuvvetlerine yenildi. Teberhind'e geri dönen Radiyye birliklerini tekrar toplayarak Delhi üzerine yöneldi. Kaytahl'da iki ordu arasında yapılan savaşta Radiyye ve kocası, kendilerine tâbi birliklerin bir kısmının karşı tarafa geçmesi yüzünden mağlûp oldu ve yakalanarak öldürüldü (25 Rebîülevvel 638 / 14 Ekim 1240). Adaletli ve dirayetli bir hükümdar olan Radiyye Begüm hükümdarlığı boyunca daha çok kâdın olması dolayısıyla çıkarılan isyanlarla uğraştı. Celâletüddin ve Radiyyetüddin lakaplarıyla para da bastıran Radiyye Begüm, "Şîrin-i Dihlevî" ve "Şîrin-i Gûri" mahlaslarıyla şiir yazmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Cüzcânî, *Tabakât-i Nâsiri* (nşr. Abdülhay Habîbî), Kâbil 1342, I, 457-462; a.e.: *A General History of the Muhammadan Dynasties of Asia, Including Hindustan* (trc. H. G. Raverty), New Delhi 1970, I, 637-648; İsamî, *Fütûhu's-selâtin* (nşr. A. S. Usha), Madras 1948, s. 128-142; İbn Battûta, *er-Rihle*, Beyrut, ts. (Dâru Sâdir), s. 423-424; Abdülkâdir el-Bedâûnî, *Muntakhabu't-Ta-wârikh* (trc. G. S. A. Ranking), Delhi 1986, I, 119-

121; Ferishta, *History of the Rise of the Mahomedan Power in India* (trc. J. Briggs), New Delhi 1997, I, 121-124; Abdülhay el-Hasenî, *Nüzhetü'l-havâitr*, I, 118-119; H. N. Wright, *The Coinage and Metrology of the Sultans of Delhi*, New Delhi 1974, s. 40-43, 76; *CHIn.*, V, 237-244; *History of India* (ed. A. V. Jackson), New Delhi 1987, III, 77-80; V, 103-109; Yusuf Hikmet Bayur, *Hindistan Tarihi*, Ankara 1987, I, 282-287; Bahriye Üçok, *İslâm Devletlerinde Türk Nâibeler ve Kadın Hükümdarlar*, Ankara 1993, s. 37-61; P. Jackson, "Sultân Radiyya bint İltutmish", *Women in the Medieval Islamic World: Power, Patronage and Piety* (ed. G. R. G. Hambly), New York 1998, s. 181-197; a.m.f., *The Delhi Sultanate: A Political and Military History*, Cambridge 2000, bk. İndeks; C. Collin Davies, "Raziye", *IA*, IX, 647-648; M. Athar Ali, "Radiyya", *El²* (İng.), VIII, 371; "Razia Begam Sultan", *EIn.*, II, 342-343.

CENGİZ TOMAR

RADİ el-ESTERÂBÂDÎ

(الرضى الأسترآبادي)

Necmü'l-eimme Radiyyüddin Muhammed b. el-Hasen el-Esterâbâdî el-Garavî es-Semnâkî (es-Semnâî)
(ö. 688/1289'dan sonra)

Sarf, nahiv, kelâm ve mantık âlimi.

Hayatı hakkında çok az bilgi vardır. Taberistan'ın Esterâbâd (Esterâbâz) şehri halından olup Necef'e yerleşmiştir. Şöhretini İbnü'l-Hâcib'in *el-Kâfiye* ve *eş-Şâfiye* adlı kitaplarına yazdığı şerhlerle sağlamıştır. Zekâsı, olgunluğu, fazileti, dinî ilimler alanındaki titizliğiyle âlimlerin dikkatini çekmiş ve "necmü'l-eimme" lakabıyla anılmıştır. Üstün bir hitabet ve ifade gücüne sahip olduğu kaynaklarda belirtilmektedir (Hasan es-Sadr, s. 131 vd.). Şîî mezhebine mensuptu. Süyûtî 684 veya 686 (1285, 1287) yılında vefat ettiğini kaydeder (*Buğyetü'l-vu'ât*, I, 568). Ancak Seyyid Hasan es-Sadr, Abdülkâdir el-Bağdâdî'den naklen müellifin *Şerhu'l-Kâfiye*'yi 688 Rebîülâhîrinde (Mayıs 1289) bitirdiğini söyler (*Te'sîsü's-Şî'a*, s. 132). Buna göre söz konusu tarihten sonra vefat etmesi olmasa gerekir, zira *Şerhu's-Şâfiye*'yi *el-Kâfiye* şerhinden sonra kaleme almıştır.

Eserleri. 1. *Şerhu'l-Kâfiye*. İbnü'l-Hâcib'in *el-Kâfiye fi'n-naḥv*'ine yazdığı şerhtir. Müellif bu çalışmasında nahiv meselelerini basit bir üslûpla ele alarak tartışmış, tercihlerde ve ihtihadlarda bulunmuş, nahiv ve lugatın felsefesini yapmış, hükümlerin illetlerini açıklamıştır. Eser bu özellikleriyle sahasında yapılmış diğer çalışmalardan daha üstün kabul edilmiştir. Süyûtî de muhteva, tahkik ve hüsn-i ta'fil bakımından *el-Kâfiye*'ye ve diğer na-